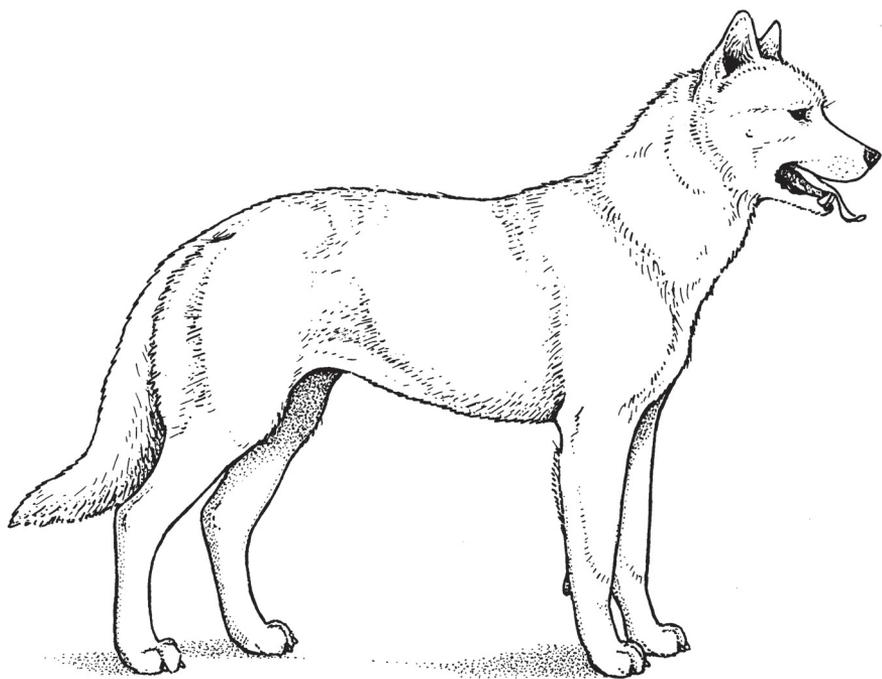

STENLIJS KORENS
**KĀ SAPRASTIES
AR SUNI**

STENLIJS KORENS
**KĀ SAPRASTIES
AR SUNI**

2. IZDEVUMS

Stanley Coren
HOW TO SPEAK DOG
The Free Press
A Division of Simon & Schuster Inc.

No angļu valodas tulkojusi DZINTRA KALNIŅA

Mākslinieks ULDIS BALTUTIS

Text copyright © 2000 by Stanley Coren
All rights reserved, including the right of reproduction
in whole or in part in any form.
Illustrations copyright © 2000 by Laura Hartman Maestro

ISBN 978-9934-534-05-8

© Dzintra Kalniņa, tulkojums, 2002, 2015
© Uldis Baltutis, māksl. nof., 2002, 2015
© «Avots», 2002, 2015

Šī grāmata veltīta Pīteram Sveidfeldam, manam
senam draugam un cienījamam kolēģim,
viņa sievai Filisai Džonsonei un
Bakšotam – viņu sunim,
kurš ir vairāk
nekā suns.

Satura rādītājs

Priekšvārds	9
Sarunas ar suņiem	13
Evolūcija un dzīvnieku valoda	29
Suns klausās	41
Vai suns patiešām klausās?	64
Troksnis vai runa?	77
Suns runā	91
Mācoties runāt	119
Sejas izteiksme	135
Ausu valoda	155
Acu valoda	169
Astes valoda	184
Ķermeņa valoda	211
Norādes	236
Seksuālā valoda	252
Zīmju un rakstu valoda	265
Smaržas valoda	284
Suns sarunājas ar kaķi	306
Suņu valodas dialekti	324
Vai tā ir valoda?	337
Runājam suņu valodā vai suniskā valodā?	349
Pēcvārds	374
Pielikums: Vizuālais glosārijs un suņu valodas vārdnīca	376

Suns runā

Cilvēkiem valodas skanējums ir patvaļīgs. Nav tāda vārdu kopuma, kas visiem sabiedrības locekļiem nozīmētu vienu un to pašu. Daudzas atšķirīgas skaņas dažādās valodās var apzīmēt to pašu priekšmetu. Skaņu kopas, kas veido vārdus *perro*, *chien*, *Hund* un *suns*, nozīmē vienu un to pašu, lai arī šo vārdu pamatā esošajiem skaņu virknējumiem patiesībā nav nekā kopīga. Lai ku pa laikam cilvēki ir centušies novērst valodu daudzuma dēļ radušās problēmas, izstrādājot «universālo valodu». To saimē plašāk pazīstamā ir esperanto, taču, par nelaimi, tās ietekme uz cilvēku valodas nevienādīgumu ir bijusi minimāla. Savukārt skaņām, ko savstarpējās sazināšanās procesā izmanto dzīvnieki, ir raksturīga daudz lielāka vienādība. Dažādas sugas izmanto atšķirīgas skaņas, taču viena dzīvnieku tipa robežās tomēr pastāv sava veida kopīga jeb universāla valoda (izņemot konkrētus reģionālus «dialektus» putnu starpā).

Universālās dzīvnieku valodas kods, ko varētu dēvēt par evolucionāro esperanto, aptver zināmu skaitu skaņisku veidojumu, ko izmanto sazināšanās nolūkā. Tos ir

radījuši nevis zinātnieki un valodnieki, bet gan evolucionārās norises, kas iedarbojušās uz parastajām dzīvnieku skaņām. Evolucionārais esperanto ne vien ļauj savstarpēji saprasties vairākiem suņu bariem, bet arī palīdz citām sugām (tajā skaitā cilvēkiem) izdibināt lielu daļu vokālo signālu jēgas. Lai saprastu dzīvnieku evolucionāro esperanto, jāņem vērā pamatlikumība, kas balstās uz trim dimensijām: skaņas augstumu, ilgumu un biežumu jeb atkārtošana ātrumu.

Paskatīsimies, kāda nozīme ir skaņas augstumam. Zemas skaņas (piemēram, suņa ņurdiens) parasti norāda uz draudiem, dusmām un agresijas iespējamību. Zemās skaņas pamatā saka: «Turies tālāk no manis!» Augstu skaņu jēga ir pretēja. Tās apgalvo: «Vari droši tuvoties» vai jautā: «Vai drīkst tev pieiet klāt?»

Dabaszinātnieks Eižens Martons¹ Nacionālajā zooloģiskajā dārzā Vašingtonā, strādājot kopā ar Dž. Poupu, izanalizēja 56 putnu un zīdītāju sugu radītās skaņas un atklāja, ka tās visas ietekmē skaņas augstuma likums. Tāpat kā suņi, arī ziloņi, žurkas, oposumi, pelikāni un cikādes ņurd. Visi šie rūcienu likās sakām: «Man tas nepatīk» vai «Netuvojies», vai «Uzmanies». Tāpat kā suņi, arī degunradži, jūrascūciņas, meža pīles un pat vombatu smilkst vai kunkst, un šo smilkstu vispārējā nozīme ir: «Es tev neko nedarīšu», «Man sāp» vai «Es gribu». Psihologi ir norādījuši uz šādu iezīmi arī cilvēku runā. Kad mēs dusmojamies vai draudam, balss noslīd zemākajā

¹ E. S. Morton & J. Page, *Animal talk*. New York: Random House, 1992.

reģistrā. No otras puses, ja aicinām kādu panākt tuvāk un izturēties draudzīgi, balss tiecas uz augšējiem toņiem.

Rodas jautājums: kādēļ gan suņiem, ziloņiem vai fažāniem, vai jums būtu jāizmanto un jāizprot šis skaņas augstuma likums? Atbildes pamatā ir vienkāršs novērojums, ka lieli priekšmeti rada zemu skaņu. Paņemiet divas tukšas glāzes – vienu lielu, otru mazu – un piesitiet tām ar karoti. Lielā glāze dos zemāku, zvanišanai līdzīgu skaņu. Arfas vai klavieru garākā stīga dod zemāku skaņu tieši tāpat kā garākā ērģeļu stabule. Rezonanses daba ir vienāda gan dzīvniekiem, gan nedzīviem skanošiem priekšmetiem. Lielāki dzīvnieki veido zemākas skaņas nekā mazākie. Nebūt nav tā, ka lielie zvēri ir nolēmuši radīt zemās skaņas tādēļ, lai pavēstītu apkārtējām dzīvām būtnēm, ka ir lieli; tā pamatā ir fizikas pamatlikumi. Tomēr, tā kā evolūcija izpaužas spējā izdzīvot, tie dzīvnieki, kuri iemācījās izvairīties no lietām, kas radīja zemas skaņas, vistiešāk arī izbēga no liktenīgām sadursmēm. No otras puses, dzīvniekam pastāv lielāka iespēja palikt dzīvam tad, ja tas saprot, ka nav jābēg, dzirdot augstu toņu pīkstienus un smilkstus, jo tie visdrīzāk pieder maziem dzīvniekiem, kas draudus nerada; savukārt, paniski skrienot projām, var savainoties vai ierosināt kāda lielāka un bīstamāka zvēra uzbrukumu.

Šādi atklājas evolūcijas un komunikācijas attīstības varētais spēks. Iedomājieties, ka esat dzīvnieks, kas apkārtējiem raida dažādus signālus. Tā kā jūs zināt, ka citi dzīvnieki pievērš uzmanību skaņas augstumam, varat brīvi izmantot šo saziņas līdzekli. Ja vēlaties, lai svešs zvērs iet projām vai netuvojas jūsu teritorijai, jādod zemāks skaņas

signāls, piemēram, rūciens, kas liks domāt, ka esat bīstams. Pretējā gadījumā būtu izmantojams augsts skaņas signāls, piemēram, smilksts, kas norādītu, ka esat samērā mazs dzīvnieks, tādēļ droši var jums tuvoties. Pat ja esat liels, šādā veidā var darīt zināmu, ka, tuvojoties citam dzīvniekam, nevēlaties to apdraudēt vai nodarīt tam pāri; smilkstot vai pīkstot varat norādīt, ka grasāties rīkoties kā mazs, nekaitīgs zvērs.

Protams, šāda veida uzvedība ir acīmredzami manipulatīva. Izmainot skaņas signālu augstumu, augums paliek tāds pats. Tad kādēļ gan signāla saņēmējs vispār reaģē uz skaņas augstumu, ja tas galu galā neatspoguļo fizisko realitāti? Iemesls ir tas, ka dzīvniekam, kas saņem signālu un reaģē uz skaņas augstumu, ir lielākas iespējas izdzīvot. No zvēra, kas rūc dobajā balsī, neapšaubāmi ir vērts izvairīties. No dzīvnieka, kas raida šādus signālus, labāk turēties pa gabalu, vienalga, vai tas tik tiešām ir liels, vai arī mazs, naidīgi noskaņots uzbrukumam gatavs zvērs. Ar maziem zobiņiem nikna mute var radīt lielas brūces. Savukārt dzīvnieks, kas veido smilkstošas skaņas augstā tonalitātē, ir cita lieta. Nav nekādas vajadzības bēgt no šādu skaņu radītāja, vienalga, vai zvērs patiesi ir neliels vai tas vienkārši noskaņots draudzīgi un sabiedriski, ja jau tas signalizē pilnīgu pretstatu draudiem.

Evolucionārie biheivioristi teiktu, ka ar skaņas augstumu saistītie signāli mūsdienās ieguvuši rituāla nozīmi. Mūsu atbildes reakcija uz tiem vairs nav atkarīga no fiziskajiem faktoriem. Šādi ritualizēti signāli tagad kalpo kā ļoti noderīga valodas funkcija, turklāt tie var mazināt nevajadzīgu vardarbību un agresiju to dzīvnieku vidū, kas dzīvo

baros. Ja kāds vilks tuvojas bara vadonim un to sagaida ar zemu rūcienu, dzīvnieks pieņem, ka vadoņa emocijas ir dusmas un agresija. Šajā gadījumā vilks var izvairīties no nepatikšanām, turoties tālāk, pirms atņirgti zobi un paplucināti kažoki. Otra iespēja būtu tāda, ka vilks, kas dodas pie bara līdera, veido augstas, smilkstošas skaņas, lai parādītu, ka nav iecerējis draudēt vai izaicināt. Šādos apstākļos vadonis, visticamāk, pārtrauks rūkt un ļaus sev tuvoties. Jebkurā gadījumā asinis netiks izlietas, jo abi dzīvnieki zina ritualizēto signālu nozīmi. Savukārt nozīme izveidojusies tādēļ, ka zīmes sniedz vajadzīgu informāciju un tas baram palīdz saglabāt mieru.

Šeit svarīgi piebilst, ka rūkšana tiek izmantota tikai un vienīgi kā ritualizēts signāls, ar kuru kāds mēģina mainīt kāda cita uzvedību. Rūcienu jo īpaši lieto nolūkā kādu aizraidīt projām. Suns, kas nolēmis uzbrukt, nerūc: tas vienkārši uzbrūk. Ja suns rūc, taču šis saziņas adresāts nesāk atkāpties, rūkšana, iespējams, apklusīs. Tomēr tas nenozīmē, ka naidīgums galā. Ļoti ticams, ka dzīvnieks sapratis, ka tā brīdinājums nav pieņemts un ka vienīgā iespēja, kas atliek, ir cīņa. Tagad jau klusējot suns mazliet pieliec galvu; lūpas var drebēt, un tad bez skaņas sekos izklupiens un kampiens. Suņi, kas izšķīrušies par labu uzbrukumam, neizmanto skaniskos signālus. Ja kādreiz ir gadījies redzēt policijas suņa paraugdemonstrējumu, tad zināsi, ka brīdī, kad tiek dots signāls uzbrukt bēgošai noziedznieku tēlojošai personai, suns skrien spokainā klušumā un sacērt žokļus ap ļaundara polsterēto roku. Kad kauja jau sākusies, suns var atsākt rūkt, signalizējot pretiniekam, lai tas pārtrauc cīņu un dodas prom. Nobijies

suns, kas nolēmis, ka vienīgā iespēja pasargāt sevi ir bēgt prom, būs tikpat kluss. Suns, kas traucas prom, mēģinot padarīt attālumu starp sevi un uztverto draudu avotu pēc iespējas lielāku, parasti neizdveš ne skaņas. Abos gadījumos – gan bailēs, gan dusmās – skaņas izplēn, kad tās vairs nekalpo kā valoda. Kādēļ turpināt veidot skaņas, ja tās vairs neraida noderīgus signālus, ar kuriem varētu ietekmēt klausītāja uzvedību?

Nākamā evolucionārā esperanto iezīme ir skaņas ilgums. To var izmantot, lai koriģētu konkrēta augstuma skaņas. Veids, kā skaņas ilgums kombinējas ar tās augstumu, ir diezgan sarežģīts. Pamatā īsas skaņas saistītas ar intensīvākām bailēm, sāpēm vai vajadzībām. Piemēram, apskatīsim augstas tonalitātes suņa gaudas. Ja tās kļūst īsākas, tās izklausās kā vaukšņi un var nozīmēt, ka suns tikko kā piedzīvojis ko sāpīgu vai arī ir nobijies un gatavs bēgt, lai glābtu dzīvību. Ja gaudas pagarinās, tās pārvēršas smilkstos, kas var nozīmēt prieku, rotaļīgu noskaņojumu vai aicinājumu. Tātad – jo skaņa garāka, jo vairāk ticams, ka suns šādu signālu izraudzījies apzināti un ir izlēmis, kā rīkoties. Tādējādi draudīgs rūciens, ko izmanto valdonīgs suns nolūkā par visām varēm palikt pie sava un neatkāpties, būs ne vien zemas tonalitātes, bet arī ilgstošs un ieturēts. Ja ņurdiens izskan ar pārtraukumiem un ir īslaicīgs, tas liecina par baiļu klātbūtni; suns ir noraizējies par to, vai uzbrūkot viņš var sveiks un vesels izkļūt no ķezas.

Trešā evolucionārā esperanto šķautne ir skaņas atkārtotāšanās biežums. Skaņas, kas atkārtojas bieži un ātrā tempā, atspoguļo satraukuma un nepacietības pakāpi. Ska-

ņas, kas izkārtojas ar pārtraukumiem vai netiek atkārtotas vispār, parasti liecina par mazāku nemieru vai izklaidību. Suns, kas ierejas vienu divas reizes, lūkojoties uz logu, rāda pavisam mērenu interesi par notiekošo. Suns, kura rejas tādā pašā situācijā izskan vairākkārt un īsā brītiņā bieži atkārtojas, atklāj daudz lielāku satraukumu. Tas signalizē, ka situācija sunim šķiet nopietna, varbūt pat kritiska.

Tagad varam palūkoties, kā šie raksturlielumi ietekmē viens otru, ja paturam prātā, ko domā suņi, izmantodami dažādus vokālos izteiksmes līdzekļus, piemēram, rejas, ņurdienus, rūcienus, smilkstus u. tml.

REJAS

Eižens Mortons, analizējot dzīvnieku veidotās skaņas, lai noslēgtu pētījumu ar skaņas augstuma likuma atklājumu, uzzināja, ka rejas raksturīgas daudzu sugu pārstāvjiem, tieši tāpat kā smilksti. Riet prot vāvere, pērtiķis un pat degunradzis. Pat dažu putnu čiepstēšana līdzinās rejām. Ja ierakstīsiet šo putnu veidotās skaņas un atskaņosiet tās lēnākā tempā, tās būs manāmi līdzīgas suņa rejām.

Sākotnēji rējieni, iespējams, bija vienkārši trauksmes saucieni, lai paziņotu, ka kāds nāk šurp, gluži tāpat kā viduslaikos tauru skaņas ziņoja, ka nocietinājumu vārtiem tuvojas ļaudis. Ievērojiet, ka šāda trauksme mums nepasaka, vai atnācēji ir draudzīgi vai naidīgi; tā tikai brīdina, lai varam attiecīgi sagatavoties. Tieši tādēļ suns mēdz riet vienlīdz skaļi, gan kad tā saimnieks dodas augšup pa kāpnēm, gan kad dzīvnieks jūt – mājā cenšas iekļūt zaglis.

saimnieki, tiem nav jāsasauc bara biedri, lai dotos kopīgās medībās.

Vēl viens gaudošanas nolūks ir stiprināt bara kopības izjūtu. Izdzirdot gaudoņu, bara locekļi sanāk kopā un vienojas bara dziesmā. Šī iemesla dēļ suņi parasti kauc tad, ja tie, pretēji savai gribai, ir nošķirti vieni vai kā citādi izolēti no ģimenes un bara. Šāds vientulības kauciens pilda tādu pašu funkciju kā bara sunim: tas ir mēģinājums piesaistīt citus suņus.

Tomēr ne visi kaucieni ir vienādi.

Kliedziens–kauciens. Tas izskan apuveni šādi: klieziens–klieziens–klieziens– kauciens. Beidzamais kauciens ir stiepts. Tas parasti nozīmē: «Esmu vientuļš», «Jūtos pamests», «Vai tur kāds ir?». Šādu kaucienu, visticamāk, dzirdēsiet no suņa, kam liegta ģimenes sabiedrība, iespējams, tas pa nakti atstāts garāžā vai pagrabstāvā.

Kauciens. Kā jau tradicionāls kauciens, tas sākas bez jebkādam fanfarām un veido ilgstošu, stieptu skaņu. Reizēm to var ievadīt mazliet paaugstināta nots, kas drīz pārīet pamattonī, un dažkārt uz beigām skanējums var maķenīt pazemināties. Cilvēka ausij šis signāls šķiet skanīgāks nekā klieziens–kauciens, un to parasti raksturo kā skumjopilnu. Šī vokālā vienība saka: «Esmu šeit!» vai «Tā ir mana teritorija!». Pašpārlicināts dzīvnieks parasti kauks vienkārši tādēļ, lai paziņotu par savu klātbūtni. Lielākoties tā ir atbilde uz kliezienu–kaucienu, ko raidījis kāds cits suns, un tādā gadījumā nozīmē: «Es tevi dzirdu!».

Pārējie dzīvnieki var tam pievienoties. Līdzko kaukšana sākas, tā bieži vien pārtop jautrībā – suņi vai vilki priekpilni ziņo par savu klātbūtni un biedriskumu citiem

sugas brāļiem; to varētu dēvēt par spontānu suņu džeza improvizāciju. Šāds vokālais priekšnesums var turpināties krietni ilgi, iesaistot tajā dzīvniekus no plašas apkaimes. Tieši šāda savvaļas koncerta laikā suņi parāda savu muzikalitāti. Vilku kaucienų ieraksti ir pierādījuši, ka kaucienų tonis mainās, kad korim pievienojas pārējie. Šķiet, ka neviens no vilkiem nevēlas beigt dziesmu ar to pašu noti, ar kādu priekšnesumu noslēdzis kāds cits. Man allaž licies, ka cilvēki, kas suņa kaucieniem neatbild un nepievienojas korim, savā ziņā pametuši novārtā savus bara locekļa pienākumus. Tomēr mana sieva tam nepiekrīt, jo pastāv iespēja, ka kaimiņi varētu izdzirdēt mani gaudojam un izdarīt nepareizus secinājumus.

Dažkārt suņi kauc muzikālu priekšnesumu laikā. Visbiežāk tas notiek, kad tiek izmantoti pūšamie instrumenti, jo īpaši tādi, kam ir mēlīte, piemēram, saksofons, klarnete vai flauta. Dažreiz kaut kas rosina ilga vijoles nots vai arī cilvēka balss ilgstošs nemainīga augstuma skaņējums. Jādomā, ka sunim, kas uzmanīgi klausās, tas liekas kā līdzīgs kaucienam, un viņam šķiet, ka jāatbild.

Rējiens–kauciens. Tā ir viena no skumjākajām skaņām, ko spēj radīt suņi. Tā sākas ar diviem trim rējiem un beidzas ar kaucienų, un šī virkne var atkārtoties vairākkārt. Parasti to izmanto dzīvnieks, kas atrodas nosacītā izolācijā, piemēram, visu dienu pavada pagalmā, kur tas nav sasniedzams cilvēkiem vai jēlkādai citai kompānijai, un kas satraucas, ja tā mītnei tuvojas cits suns vai kāds svešinieks. Rējiens norāda uz dzīvnieka vēlmi satikt bara biedrus, bet kauciens atspoguļo gaidas, kam tā arī neviens neatbildēs. Būtībā šī skaņa nozīmē: «Esmu

nobažīties un vientuļš. Kādēļ neviens nenāk un nepalīdz man?»

Tā kā kaukšana ir mēģinājums sapulcināt baru un nejusties tik vientuļam, tas varētu izskaidrot krietni iesakņojušos ticējumus, ka suns, kas kauc, brīdina par kāda ģimenes locekļa nāvi vai kādas sērgas tuvošanos. Parasti tas saistīts ar uzskatu, ka suņiem piemīt sava veida mistiskas spējas, kas tiem ļauj pareģot nākotni. Mūsu paļāvība uz suņiem likusi mums tulkot šos kaucienus, kam sekojusi nāve, kā mūsu uzticīgo draugu mēģinājumu brīdināt ģimeni, lai tā zinātu, ka briesmas ir tuvu.

Ja atmetam pārdabisko izskaidrojumu, pastāv vēl kāda cita vienkārša iespēja izprast šo sakarību. Pieņemsim, ka kāds no mājniekiem ir slims. Tā kā šis cilvēks tagad prasa papildu rūpes, suni, kurš parasti uzturējās mājā, nu uzlūko kā traucēkli, kas patlaban maisās pa kājām vai sacel troksni, kas var kaitēt slimajam. Šā iemesla dēļ suni uz kādu laiku var pārcelt uz dzīvi laukā vai slēgtā telpā. Tādējādi suns, kam parasti apkārt ir ģimene un kas varbūt pat paradīs gulēt vienā istabā ar sirdzēju, tagad jūtas vientuļš. Atšķirtība var it labi kalpot par iemeslu kaucieniem. Tā kā mājā atrodas slims cilvēks, nāves iespējamība ir daudz augstāka nekā parasti. Savukārt ļaudis pēcāk atcerēsies vienīgi to, ka «vectētiņa suns nekad netika kaucis, taču naktī, kad vecpaps mira, viņš gaudoja tik žēlabaini, kā zinādams, ka beigas ir tuvu.» Patiesībā suns nekad agrāk nebija kaucis tāpēc, ka vēl ne reizi viņš nav bijis šķirts no ģimenes vai ieslēgts kādā telpā. Tā kā minētajā naktī vecaistēvs jutās ļoti slikti, ģimenes locekļi izlēma, ka labāk būs aizvest suni citur. No šādām sakarībām var iz-

veidoties leģendas. Protams, ja vajadzīgs sižets kādai «X failu» vai «Krēslas zonas» epizodei, ir jāpieņem krietni mistiskāki skaidrojumi.

Iegaušošanās. Šī skaņa krietni atšķiras no kaukšanas; to suns izmanto, dzenot pēdas. Kad šīs abas skaņas izdzirdat pirmoreiz, starp tām pastāv neskaidra līdzība, tomēr iegaušošanās ir melodiskāka. Tā sastāv no daudzām toņu variācijām, nevis no vienas ilgstoši izturētas notes. Manām ausīm iegaušošanās izklausās pēc kauciena un jodelēšanas kombinācijas. Katrā ziņā tā ir krietni vien aizrautīgāka skaņa, un parasti tā pauž priekpilnu entuziasmu.

Medību suņi iegaušojas, lai norādītu, ka saoduši medījumu. Šim signālam ir tāds pats nolūks («pulsējieties ap mani») kā kaukšanai, vienīgi tā iemesls nav vientulība, bet drīzāk gan sadarbība medībās. Tā kā katrā medību reizē tikai dažiem suņiem no bara būs iespēja uziet pēdas, pārējie bara dzīvnieki gaudojošo skaņu tulkos kā: «Sekojiet man! Es saozu pēdas!» Kolīdz pēdas kļuvušas spēcīgākas, liekot domāt, ka suņi upurim ir ļoti tuvu, gaudošana mazliet zaudē melodiskumu, jo atsevišķās skaniskās vienības saīsinās, taču atkārtojas biežāk, un tagad ziņojums nozīmē: «Ķeram viņu!» vai «Tagad visi kopā!».

SMILKSTI, ĪDĒŠANA UN KUNKSTI

Augstas tonalitātes skaņas, ko darina suņi, cilvēki uztver kā smilkstus vai īdēšanu. Skaņas augstums izsaka lielāko daļu jēgas, proti, suns smilkst tādēļ, lai klausītājs dotos tam klāt, savukārt īdēšana parāda vai nu dzīvnieka

bailes, vai pakļaušanos. Tādas skaņas darina arī kucēni, kas, iespējams, arī ir īstais iemesls, kādēļ tās var izmantot kā samierināšanās vai lūgšanās skaņas. Tās liek domāt, ka draudi patlaban nepastāv. Tāpat tās vēsta par atkarību un vajadzību.

Uzvedības pētnieki ir atklājuši, ka šīs īsās, augstās skaņas savā ziņā ir ļoti īpatnējas. Tās ļoti līdzinās tām skaņām, ko veido vairākums sauszemes mugurkaulnieku mazuļu, vienalga, vai tas ir vilks, lācis, kaķis, aligators, cālis vai pīle. Tām ir divas svarīgas īpašības. Pirmkārt, tās ir ļoti labi dzirdamas un viegli atšķiramas no citiem apkārtnes trokšņiem. Otrkārt, ir grūti precīzi noteikt šādu skaņu avotu. Šīs abas iezīmes ir sevišķi svarīgas, ja komunikācija noris starp māti un viņas jauno atvasi. Bez šaubām, viņai jādzird ikviens satraukts bērna sauciens. Turklāt šādi saucieni pēc palīdzības nedrīkst nodot potenciālajiem plēsoņām mazuļa paslēptuves vietu. Fakts, ka signāls neatklāj atrašanās vietu, nav svarīgs mātei, jo viņa atceras, kur atstājusi bērnus.

Kucēnu vecumā valodas kods ir ļoti vienkāršs. Jo skaļāki un biežāki ir smilksti, jo intensīvāks ir mēģinājums signalizēt kādu vēlmi. Tā var būt vēlme pēc ēdiena, sabiedrības vai rotaļām. To var izraisīt arī ķermeniskas izjūtas, piemēram, pilns urīnpūslis. Ja smilksti paliek bez ievērības, tie kļūst intensīvāki un biežāki, līdz kucēns visbeidzot sapratīs, ka neviens negrasās atbildēt.

Raižpilni vai žēlīgi «Es gribu» vai «Man vajag» smilksti uz beigām kļūst augstāki. Tie var sasniegt tik augstas kombinācijas frekvenci, ka izklausās tā, it kā tāfeli skrāpētu krīts, un tie var radīt tādas pašas nepatīkamas fiziskās un psiholoģiskās izjūtas kā šī mehāniskā skaņa. Skaļākajā

un visprasīgākajā fāzē tie var lidzināties smilkstu, reju un vaukšķēšanas kombinācijai, kas izvesta vienā sarežģītā elpas pūtienā. Skaņa ir pietiekami nepatīkama, lai to vienkārši ignorētu, un, tai atskanot, noteikti nav iespējams nepamosties, kas padara šo signālu par gauži noderīgu līdzekli uzmanības pievēršanai.

Varam to pretstatīt aizrautīgajam smilkstam, ko minēju iepriekš. Aizrautību vēstošā skaņa ir sadalīta frāzēs, starp kurām ir regulāri, pāris sekunžu gari intervāli. Beigās šāds smilksts vai nu kļūst zemāks, vai arī izdziest pavisam, skaņas augstumam tā arī nemainoties, tāpēc klausītājam tas pretstatā žēlabainajam smilkstam diskomfortu nerada. Turklāt šādu skaņu papildina noteikta ķermeņa valoda. Suns paskatās uz saimnieku un tad var pariņķot nelielā dejā, iespējams, pārmaiņus skatoties saimniekam sejā un tad uz durvju pusi, ja dzīvnieks aicina pastaigā, vai palūkojoties saimniekam acīs un tad uz ēdienu skapi vai ēdiena trauku, ja tas vedina uz maltīti. Mans retrīvers Odins parasti šīs skaņas izmanto, vispirms paveroties uz mani, tad pievēršot skatienu plauktam, kur glabāju viņa «lidojošo šķīvīti», tad atkal uzmetot acis man. Nozīme ir tik acīmredzama, it kā suns būtu teicis: «Nu, ejam! Paķer to šķīvīti un ejam ārā spēlēties.»

Arī pieauguši suņi īpašos gadījumos izmanto šīs skaņas. Būtībā, lietojot šo «kucēnu valodu», suņi pielīdzina sevi maziem kucēniem, ja tuvumā parādīties dominējošs vai draudīgs dzīvnieks. Bērnišķīgās skaņas klausītājam pavēsta: «Esmu mazs un vājš un tevi neapdraudu.» Galējas nepieciešamības gadījumā tās var kalpot arī kā sauciens pēc palīdzības.

Klusa īdēšana. Tā ir pati sirdi plosošākā skaņa, ko spēj veidot suņi. Tas nozīmē: «Man sāp!» vai «Esmu nobijies!». Parasti šādu skaņu var dzirdēt veterinārārsta klīnikā, kad suns cieš, vai arī kad padevīgs suns nokļuvis svešā vietā, kas tam šķiet naidīga. Lielākoties līdz ar šo skaņu suns novērš acis, lai izvairītos no tieša kontakta ar apkārtējiem, kas apstiprina faktu, ka komunikācija ir pazemīga. Ir pārsteidzoši dzirdēt, cik tuva pieauguša suņa veidota skaņa ir tai, kādu rada kucēni, kad tiem salst, tos māc izsalkums vai bailes. Ja pieaudzis plēsēju sugas pārstāvis veido raižpilnas kucēnu skaņas, tas skaidri norāda uz smagu psiholoģisko un fizisko pārdzīvojumu, kam pakļauts suns.

Kunksti vai vaidi. Šī skaņa ir aptuveni šāda: «au – vau – ou – vou». Tā pilnīgi noteikti ir zemāka nekā smilksti un īdēšana, tomēr joprojām atrodas vidējā līdz augstākā šā reģistra punktā. Tā ir gaidu pilna skaņa, kas var rasties spontānā priekā vai aizrautībā. Tās tulkojums varētu būt: «Esmu aizgrābts!» vai «Ejam!», un tā parasti tiek lietota, ja gaidāms kas tāds, kas sunim sagādā patiesu prieku. Vairākums suņu šai frāzei piešķir to pašu vispārīgo nozīmi kā aizrautības smilkstam, ko iztīrājām pirms brīža. Neskaidru iemeslu dēļ daži suņi izmanto citu skaņu, lai izteiktu tieši tādas pašas emocijas. Es to saucu «kauciens–žāvas». No nosaukuma varat secināt, ka tas ir sava veida kauciens (mazliet augstāka skanējuma nekā tipisks kauciens), sajaucies ar skaņu, kas izklausās līdzīgi žāvām, līdz kopā sanāk svelpjošs «oooooooo–ā–oooooooo». Man nav ne jausmas, kādēļ daži suņi izraugās kunkstus, bet citi izvēlas kaucienu–žāvas vai pat satraukuma smilkstu, lai

izteiktu vienas un tās pašas cerību pilnās gaidas, ka tūdaļ, tūdaļ notiks kas aizraujošs.

Vaukšķēšana no rejām atšķiras ar to, ka ir augstākas tonalitātes un tai piemīt daži smilksta un rējiena apvienojuma elementi. Vairākums cilvēku uzskata, ka suņu vaukšķēšana ir mazliet traucējoša vai mokoša, iespējams, tādēļ, ka tajā saklausām baiļu vai sāpju komponentu.

Atsevišķs vaukšķis vai ļoti īss, augsts rējiens. Tas ir ekvivalents cilvēka izsaucienam «Au!» (vai kādam īsam lāstam), reaģējot uz pēkšņām, negaidītām sāpēm. Suņu māmiņa pat var sodīt jaunos kucēnus, kas liek saviem brāļiem un māsām vaukšķēt.

Ja kāds kucēns, kam stiprāk iekosts, ievaukšķas, rotaļas beidzas, un tas ir viens no veidiem, kā kucēni iemācās pavājināt vai apvaldīt kodienu spēku spēļu laikā vai arī saskarsmē ar bara vai metiena biedriem.

Vaukšķu virkne. Ļoti nepārprotams signāls, kas nozīmē vai nu: «Man sāp!», vai arī «Esmu galīgi nobijies!», ir atbilde uz nopietnām bailēm vai sāpēm. Strauji atkārtotu vaukšķu virkni var dzirdēt, kad suns bēg projām pēc cīņas, lieliem draudiem vai sāpīgas sadursmes. Šādos apstākļos citi suņi, kas iesaistīti incidentā, parasti nesekos un to nevajās. Acīmredzot šis vaukšķu paveids minētajā situācijā tiek uzskatīts par padošanās zīmi. Šī skaņa parasti pārtrauc tālāku agresiju – proti, ja vaukšķoša suņa padošanās tiek pieņemta, mērķa sasniegšanai vairs nevajag lietot agresiju.

KLIEDZIENI

Šī skaņa izklausās līdzīgi kā bērna bļāvieni galēju sāpju un panikas gadījumā kombinācijā ar kaut ko tādu, ko es spēju aprakstīt vienīgi kā patiešām stieptu vaukšķi. Skaņu kopas ilgst vairākas sekundes un tad atkārtojas. Tās pieder sunim, kas cieš ļoti lielas sāpes vai baidās par savu dzīvību. Ciešanas, ko izsaka šīs skaņas, nav sajaucamas ne ar ko citu, lai gan ir grūti noteikt, kādas sugas pārstāvis tās rada. Šos kliedziņus savā dzīvē esmu dzirdējis tikai dažas reizes; reiz, kad tos saklausīju, kļūdaini pieņēmu, ka tie pieder cilvēkbērnim, kas nonācis kritiskā stāvoklī, un steidzos pāri būvlaukumam, lai sniegtu palīdzību. Šī skaņa atklāj tādas ciešanas un agoniju, ka es vislabprātāk to vairs nekad nedzirdētu.

Senos, labi nostiprinājušos baros savvaļā vai arī satīcīgās ģimenēs, tas ir, ja mājās ir vairāk par vienu suni, kliedziens sekmēs to, ka citi suņi metīsies pie ievainotā vai pārbiedētā biedra. Tomēr šī darbība nav tik bravūrīga, kāda tā būtu, ja suņi dotos palīgā dzīvniekam, kurš izziņo trauksmi. Tā vietā tie tuvojas piesardzīgi – ja nu tuvumā ir kāds plēsīgs zvērs, kas liek viņu biedram kliegt un kas var radīt draudus arī pārējiem apkaimē.

Lai arī kliedziņus suņa bara biedri var iztulkot kā saucienu pēc palīdzības, šīs skaņas var izraisīt liktenīgu kļūdu gadījumā, ja tuvumā atrodas svešs suns. Tā kā šo saucienu raida dzīvnieks, kurš baidās no nāves, tas var izraisīt plēsīgas tieksmes citā sunī, kurš kliedzēju nepazīst. Patiesībā tas var likt uzbrukt sunim, kas rada attiecīgās skaņas. Uzbrucējs nekādā gadījumā nerīkojas aiz ļaunuma.

Jāatceras, ka suņi ir mednieki. Šādam plēsīgam gaļēdājam kliedziens ir skaņa, kas nozīmē ievainotu dzīvnieku. Norāde uz medījumu, kas ir ievainots un neaizsargāts, var izraisīt ātru rezultatīvu uzbrukumu, kas savvaļā neapšaubāmi viegli nodrošinātu nākamo maltīti. Fakts, ka šie kliedzieni neļauj momentā atskārst, ka tie pieder citam sunim, palielina uzbrukuma iespēju.

Reiz redzēju šādu gadījumu; tas notika ārpus sacensību laukuma. Kāds vīrs pavadā veda malinuā (īsspalvainis beļģu aitu suns, pēc izskata līdzīgs vācu aitu sunim); viņi tuvojās ēkai, kur norisinājās suņu parāde. Līdzās stāvlaukumā apstājās kravas auto un tā vadītājs atvēra pakaļējās durvis. Pirms viņš paspēja spert kaut soli, no mašīnas izlēca pievilcīgs balts Aļaskas braucamsuns. Diemžēl suns piezemējās tieši tajā vietā, kur kāds bija pametis saplēstu pudeli. Asais stikls iurbās Aļaskas braucamsuņa ķepās, kolīdz tas pieskārās zemei, un suns sāka kliegt. Malinuā, kurš līdz šim brīdim bija samērā mierīgs un netika izrādījis agresiju ne pret vienu suni, kam bija pagājis garām, pēkšņi metās uz priekšu, izraujot pavadu no saimnieka rokām. Kad suņus izdevās atraut vienu no otra, Aļaskas braucamsunim asiņoja ne vien stikla sagrieztā ķepa, bet arī otra suņa sakostās brūces. Nepazīstama dzīvnieka kliedzieni vienkārši bija aktivizējuši ģenētisko kodu, kas plēsīgam zvēram liek uzbrukt.

Cilvēkiem vajadzētu iemācīties būt modriem, izdzirdot šo kliezdošo skaņu, jo tas ir svarīgs signāls, ja suņu starpā radušās nesaskaņas. Vispārīgi runājot, es iesaku cilvēkiem nekad neiejaukties, ja divu suņu starpā izcēlies konflikts. Pastāv «likumi» un «rituāli», ko suņi izmanto, lai risinātu